

ՄԱՌԱՄՈՒՏ ԹԷ ՄԱՅՐԱՄՈՒՏ

Պատուական բարեկամ մը Տիար Տիրան փաշալեան կը խնդրէ մենէ որ քանի մը տողով «ցրենք համատարած թիւրիմացութիւնը»:

Ինք՝ Հայրենիքի մէջ (21 յունիս, 1930, Թ. 5514) գրեմ է յօդուած մը՝ որուն մէջ գործածեմ է «մառամուտ» բառը, եւ խմբագրութիւնը փոխեմ է զայն «մայրամառ»:

Ինք՝ համամիտ չէ այս փոփոխութեան, եւ կը պնդէ թէ սխալ մըն է գործածած: «Մայրամուտ»-ը, կ'ըսէ, ո՛չ տեղ ունի հոս, ո՛չ ալ իմաստ, ինչպէս պիտի չուենային հայրամուտ»-ը, եղբայրամուտ»-ը, քեռամուտ»-ը...:

«Ահա թէ ինչո՛ւ»:

«Մառամուտ — բառը կազմուած է հետեւողութեամբ — «ի մառն մտանել» բացարձակեան, զոր կը յիշեմ կարգացած ըլլալ տեղ մը, եւ որ հաւանաբար կը զտնուի Երից վարդապետաց բառարանին մէջ»:

«Գալով մայրամուտ—ին, ան ծագում առած է, ինչպէս կը թուի, թիւրիմացութենէ մը: Գաւառներու մէջ ամէն օր, վերջապէս, կը լսուէր «արեւը մայրը մտաւ» խօսքը, եւ որովհետեւ ոամիկը մար կ'ըսէ փոխանակ մայր—ի, մեր զրոյներն ալ «մարը մտաւ»-ը սրբագրած («) են «մայրը մտաւ»-ի եւ անկէ հանած մայրամուտ»-ը:

«Բայց գաւառական այդ մայր»-ը չունի ծնողական նշանակութիւն այս բացարձակեան մէջ եւ ազատազուլմէ է մտն—ին, որ կը նշանակէ մշուշ, եւ «արեւը մտաւ» խօսքով ըսել կ'ուզուի թէ արեւը կորսուեցաւ տեւողութենէ:

«Որչափ փափագիլի պիտի ըլլար որ Հ. Արսէն Ղազիկեան այս մասին ալ գրէր մի քանի տող եւ ցրէր համատարած թիւրիմացութիւնը»:

Ես կը համարիմ թէ խմբագրութիւնը սխալ չէ գործած, աւելի աղէկ պիտի ըլլար՝ որ «մառամուտ»-ը փոխէր «մառ-

նամուտ»-ի, որովհետեւ այս է ուղիղ ձեւը, կամ ըսեմ գործածուածը. նարեկացին գործածած է. «մառնամուտ»... մթին մը. «այլ առձայնի» նար. զգ. — Բայց մայրամուտը աւելի աղէկ պիտի երթար հոտ՝ քան «մառնամուտ»-ը:

Բառին բուն ձեւը մտն է, թէն մտաւ գործածուած կայ, բայց «Վաստակոց գրքին» մէջ, որ է ըսել՝ ուսակարար:

Այդ մտքը արմատ կը համարուի մտայն, մասախող բառերուն: Բայց մտն կը նշանակէ եւ մայր. «Հանդերձեալ էր արեւն ի մտն դառնալ: Գայ գիշեր, եւ զուր» որ լոյսը էք աշխարհի, ի մտն մտանէք». Եփր. Ղեւո եւ Համար: Ուրեմն հին՝ ընտիր ձեւը այս է: Եւ ասկէ ալ՝ մտնու, մտու, թէն ոսկեղարը չունի այս ձեւը:

Գալով մարը մտնել ձեւին, աս ալ հին է. Արեւմուտքին կ'ըսենք «մայր արեւու» կամ «արեգակն»։ Եւ... արեգակն ի մայրն դասնայր — Թործած արեգակն ի մայր մտանէր: — Ի մայր մտից (Թաղամար) ընդ արեգակնն» — «Քանզի ի հասարակ աւուրն եմտու արեգակն ի մայրն. (Եղիշէ. Խաչիկ.) — «Չճրագունս զգուշութեամբ իմն ի մայր դարձուցանեն, թէ գուցէ կայծ ինչ փնացեալ զտունն այրեացէ». Ոսկ. Մ. գ. (Աշխարհարարի մարիկն)»:

Ուրեմն մագամուտ կամ աւելի ուղիղ՝ մտնամուտ կազմուած է մտ կամ մտն բառէն, եւ ասկէ է նաեւ՝ ի մտն մտանել կամ դասնու ուն:

Այս մտ եւ աւելի մտն ձեւն ալ՝ ես կը համարիմ որ կազմուած ըլլալ մայրէն: Մենք ունինք այր բառը որուն սեռականը կ'ըլլայ տան, եւ ասկէ տանել, ասուական, տանայի, եւն. եւն. բառերը: Ինչո՞ւ մայր բառին սեռականն ալ չըլլար մտն, սովորական մտք—էն զատ:

Ինչպէս ունինք, օրինակի համար քոյրէն՝ բոզ, բոլոյ, փայլ—էն՝ փաղփաղան,

յոյլ-էն՝ յողայ, եւն. եւ ինչպէս այր՝ ասեմ,
նոյնպէս նաեւ մայր՝ մտեմ...

Մայրամուտ նոր բառ է, մատնամուտ՝
հին, մին՝ մայր բառին ուղղականէն կազ-
մուած, միւսը՝ սեռականէն: Մայրամուտը
թիւրիմացութեան ծնունդ չէ, նոր բառ
է՝ բայց լաւ կազմուած:

Գաւառական մար-ը (մայր-ը) մտա-ին
աղաւաղումը չէ, ինչպէս տեմնուեցաւ վե-
րեւ. երկուքն ալ՝ մայր եւ մասն ուղիղ
են:

Եւ ըստ իս՝ ինչպէս վերեւ ըսի՝ հոտ՝
աւելի լաւ էր մայրամուտ գործածել, քան
մատնամուտ. ասի աւելի բարձր՝ բանաս-
տեղծական գրութեանց յարմար է:

Ուրիշն գրաբարի մէջ հաւասարապէս
լաւ են՝ «ի մասն մտանել, դառնալ» —
ի մայր մտանել, դառնալ:

Նոյնպէս միապէս լաւ են մատնամուտ
եւ մայրամուտ: Մատնամուտ ընտիր չէ:

Սշխարհաբարի մէջ արդէն ժողովուրդը
կ'ըսէ. «արեւը մարը մտաւ»։ «Արեգակը
մօրմէն ելաւ ցաթեց աշխարհին վրայ»։
Պարտիզակցի բանաստեղծի մը երկայն
քերթուածին մէկ տողը: Դրագէտն ալ թող
«մայրը մտաւ» ըսէ:

Նոյն հարցասէրը առանձին նամակով
կը գրէ. «Ձեր «Մի՛ գրէք... այլ գրեցէք»
գիրքը... սկսայ աչքէ անցընել:

«Անոր մէջ տեսայ քանի մը տեղ «Լո-
քարնոյ», փոխանակ «Լոքառնոյ»ի:

«Իրաւամբ դիտել տալէ յետոյ թէ օտար
անուններն ալ մեր լեզուէն ներս մտնել-
նուն կ'ենթարկուին անոր ուղղագրական
կանոններուն, կ'ականկալուէր որ ուղղա-
գրէիք Լոքառնոյ, այսինքն Ու փոխան Ռ-ի:

«Արդեօք ուրիշ պատճառ մը կայ ը-ով
գրուելուն»:

Ձեռ յիշեր թէ ո՛ր «Լոքարնոյ» գր-
ուած է «Մի՛ գրէք»...ին մէջ: Խօսած եմ
հոն՝ էջ 25-26, ուր «Լոքառնոյ» եմ
գրած: Կարելի է թէ ուրիշ էջի մէջ գոր-
ծածուած ըլլայ, եւ տպագրական սխալով
բ-ով փախած ըլլայ:

«Լոքառնոյ» բնով գրելը այնքան սոս-
կալի չէ՝ որքան օ-ով գրելը: Բն միասին
շատ ունինք պատահաբար, կրնայ, ցար-
եան, վերնական, եւն. եւն. նոյն իսկ ասոր
հակառակը՝ թէնա պատահաբար՝ բայց ո-ի
փոխուած. սահապտեմ, փոխանակ սրնու-
պտեմ (= սրունապտեմ) սրուն-ք բռնէն:

Հայերէն լեզուն ն-է առաջ կ'ուզէ օ:
Մէկէ աւելի անգամներ խօսած եմ այս
երեւոյթի մասին՝ յիշուած գրքին մէջ: Ա-
ւելորդ է կրկին կրկին գրել:

Հ. Ա. ՂԱԲԱՆԿՅԱՆ

ԱՂԲԻՒՐՆ ԱՆՄԱՀԱՌԹԵԱՆ

Այն մենաւոր դաշտի ժամուն ճակատին.
Ինչո՞ւ շողերն այնքան անոյշ կը փարին
Եւ արբեցած որպէս կանաքն իւզաբեր
Մարմին կ'առնեն, կ'ըլլան ճերմակ հրեշտակներ:

Մոգայիթէ աղբիւրն մ'այնտեղ կը յորդի
Ու կ'երկարին անոր գառներ ծարաւի,
Մինչ քօզին մէջ հին խորհուրդի մ'անթափանց
Հըրաշք կ'ըլլայ — «Այս է բաժակ, այս է հաց»:

Կ'իբրժամ աղբիւրն անմահութեան այդ անճառ.
Ըսպիտակ է հանգերձն հոգոյս եւ անկար,
Հոն վարագոյրն իմ հաւատքիս կը վերնայ
Ու նոր տեսիլ մ'իմ աչքերուս կ'երեւնայ:

ՂԵՄԵՆՈՒԿ - 8 օգ. 1980

Հ. Վ. ՅՈՒՆԱՆԿՅԱՆ